

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΙΡΑΣΜΟΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ¹

«Πιστεύουμε στὸν Θεὸ καὶ πιστεύουμε τὸν Θεό. Ἄλλο τό ἓνα καὶ ἄλλο τό ἄλλο. Πραγματικά πιστεύω τὸν Θεό σημαίνει ὅτι θεωρῶ βέβαιες καὶ ἀληθινές τίς ἐπαγγελίες πού μᾶς ἔδωσε. Πιστεύω στὸν Θεό ὅμως σημαίνει ὅτι φρονῶ περὶ Αὐτοῦ ὀρθῶς. Πρέπει δέ νά τά ἔχουμε καὶ τά δύο, νά εἴμαστε ἀληθινοὶ καὶ στά δύο καὶ νὰ συμπεριφερόμαστε ἔτσι, ὥστε καὶ νά μᾶς πιστεύουν ἐκεῖνοι πού βλέπουν ὀρθῶς καὶ πιστοὶ νά εἴμαστε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ὅποιο ἀπευθύνεται ἡ πίστις καὶ ἔτσι ὡς πιστοὶ νά δικαιωνόμαστε ἀπὸ Αὐτόν»².

Ὁ λόγος αὐτός τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐμπερικλείει τό νόημα τῆς μεγάλης γιά τὴν πίστις μας ἡμέρας, τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Θυμόμαστε τὴν ἀναστήλωση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τό 843 μ.Χ., δίδοντας ὀριστικό τέρμα σέ μία μεγάλη περίοδο συγκρούσεων πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου στὴν κοινωνία τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ἱστορία μᾶς διδάσκει ὅτι τότε ἡ Ἐκκλησία δέν ἦταν ἐλεύθερη νά ἀκολουθήσει τὴν ὀρθή πίστις, ἀλλά ἦταν ἀναγκασμένη, καὶ διὰ τῆς βίας, νά ἀκολουθεῖ ἐπισήμως τὴ γραμμὴ μιᾶς Πολιτείας ἐπηρεασμένης ἀπὸ τὴν αἵρεσις τοῦ Μονοφυσισμοῦ. Μέ ἐπικεφαλῆς ὅμως ἅγιες μορφές, Πατέρες πού γνώριζαν τί πίστευαν, ἀλλά καὶ τὸν λαό, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἔπαυε νά τιμᾷ τίς ἱερές εἰκόνες, ἡ Ἐκκλησία ἄντεξε καὶ παρέμεινε πιστὴ στὶς παραδόσεις καὶ στὶς διδα-

¹ Ὁμιλία στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας 1^η Μαρτίου 2026.

² «Πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ πιστεύομεν τῷ Θεῷ ἕτερον ἐκάτερον τούτων. Πιστεύειν μὲν γὰρ ἐστὶ τῷ Θεῷ τό τὰς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας βεβαίαις καὶ ἀληθεῖς ἠγεῖσθαι, πιστεῦειν δέ εἰς τὸν Θεόν τό περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὀρθῶς. Δεῖ δέ καὶ ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἔχειν καὶ κατ' ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἀληθεύειν καὶ οὕτως ἔχειν, ὥστε καὶ πιστεῦεσθαι παρὰ τῶν ἀσφαλῶς ὁρῶντων καὶ πιστοὺς ἐνώπιον εἶναι τοῦ πρὸς ὃν ἡ πίστις Θεοῦ, καὶ ὡς πιστοὺς οὕτω παρ' Αὐτοῦ δικαιῶσθαι». Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, «Ὁμιλία Ἡ Περί Πίστεως. Ἐν ἧ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἐκθεσις». Εἰσαγωγή- Κείμενον - Μετάφρασις - Σχόλια Π. Χρήστου, «Ἀπαντα τὰ Ἔργα», τόμος 9, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1985.

σκαλίες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Ἁγίων Πατέρων καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἀνάγκασε ἔτσι τήν Πολιτεία νά δεχθεῖ τήν πίστιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ κι ἄς μὴν τῆς ἦταν ἄρεστή. Ἐπρεπε μία γυναῖκα, μία αὐτοκράτειρα, ἡ Ἁγία Θεοδώρα ἡ Αὐγούστα, νά ἀναλάβει πρωτοβουλία καί νά ὑπερασπιστεῖ μέ σθένος τήν πατροπαράδοτη πίστιν. Ἐδειξε ἔτσι, ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει φρόνημα Θεοῦ καί ἀληθείας στήν καρδιά του, δέν ὑπολογίζει ἀντιδράσεις, δέν κάνει συμβιβασμούς, δέν ἀφίνει γιά τό μέλλον τήν ὁμολογία, ἀλλά παραμένει ἐδραῖος στά ὅσα διδάχθηκε καί ἀποκαθιστᾷ τήν τάξη, τήν εὐσέβεια, τήν αὐθεντικότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί διδασκαλίας. Αὕτη εἶναι ἡ ὁδός πού ἡ Ἁγία Θεοδώρα ὑπερασπίστηκε ἔναντι κάθε ἐξουσίας. Ἡ ὁδός τῆς ἐμπιστοσύνης στόν Θεό «καθώς ἐστί», Πρόνοια δηλαδή καί Ἀγάπη. Ἡ ὁδός τῆς πίστεως «καθώς ἐστί», δηλαδή «Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν, καί τοὺς αὐτοῦ Ἁγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νομίμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν Ναοῖς, ἐν Εἰκονίσμασι, τόν μὲν ὡς Θεόν καί Δεσπότην προσκυνοῦντες καί σέβοντες, τοὺς δέ διά τόν κοινόν Δεσπότην, ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες, καί τήν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες»³.

Ἡ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας δέν εἶναι μία ἑορτή, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπό τό παρελθόν, σάν μία πρόσκληση νά γυρίσουμε στό χθές. Ἐάν αὐτό συνέβαινε, τότε δέν θά μπορούσαμε νά βιώσουμε τόν ἀποστολικό λόγο «Ἰησοῦς Χριστός χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας»⁴, ἀλλά θά μέναμε σέ μία μνήμη, πολύτιμη μὲν, ἀγκιστρωμένη δέ στήν Ἱστορία, μέ παρόν, ἀλλά χωρίς μέλλον. Ἡ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἡ ἑορτή στήν ὁποία ὁμολογοῦμε τήν πίστιν μας ὅτι ὁ Κύριός μας εἶναι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος «σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»⁵. Εἶναι ὁ «Ἄρτος τῆς Ζωῆς»⁶, ὁ Ὅποιος γίνεται τροφή «εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν καί ζωὴν αἰώνιον»⁷. Εἶναι ὁ Ἐρχόμενος «κρῖναι ζῶντας καί νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος»⁸.

Ἀκολουθοῦμε μία πίστιν, ἡ ὁποία μᾶς δίδει ἕναν διαφορετικό τρόπο θεάσεως τοῦ κόσμου, τοῦ χρόνου καί τῆς ζωῆς. Ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἀκριβῶς «σὰρξ

³ Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας.

⁴ Ἐβρ. 13, 8.

⁵ Ἰωάν. 1,14.

⁶ Ἰωάν. 6, 48.

⁷ Ἀκολουθία τῆς Θείας Μεταλήψεως.

⁸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

ἐγένετο», μᾶς δείχνει ὅτι ὁ Θεός δέν βρίσκεται μακριά μας, δέν εἶναι μία Ἀόρατος Δύναμη, ἡ ὁποία δέν παρεμβαίνει στή ζωή μας, ἀλλά ἐννηθρώπησε! Ἐγινε ἕνας ἀπό ἐμᾶς, ἔλαβε σάρκα καί ὀστέα, «ὅ οὐκ ἦν προσέλαβεν»⁹, διότι εἶναι Ἀγάπη¹⁰, καί ἡ ἀγάπη δέν παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ μακρόθεν, ἀλλά γίνεται ἕνα μέ ὅσους ἀγαπᾷ, δηλαδή τόν κάθε ἄνθρωπο. Ὁ κόσμος ἀποκαθίσταται στό ἀρχαῖον κάλλος του, δηλαδή νά εἶναι συνοδοιπόρος τοῦ ἀνθρώπου, βοηθός του καί ὄχι κτήμα του, καθότι ἡ ἀγάπη δέν περιορίζεται μόνο στόν συνάνθρωπο, ἀλλά ἀγκαλιάζει ὅλη τήν κτίσι. Ἡ ἀγάπη, ἀκόμη, νικᾷ τόν χρόνο, διότι «ὁ ἔσχατος ἐχθρός» μας πού εἶναι «ὁ θάνατος»¹¹, δέν μπορεῖ νά μᾶς καταβάλλει, καθώς ἐν Χριστῷ πιστεύουμε καί ζοῦμε τήν Ἀνάστασι στα πρόσωπα τῶν Ἁγίων μας. Ἀλλά καί ἡ καθημερινότητά μας ἀλλάζει, διότι δέν εἶναι κυρίαρχη κατάστασή μας ἡ ἁμαρτία, ὡς χωρισμός μας ἀπό τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπο, οὔτε μᾶς δίδει ταυτότητα ἡ αὐτοθέωσή μας, διά τῆς κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας. Ὑπάρχουμε διά τῆς κοινωνίας τοῦ σαρκακωμένου Λόγου, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας, τό ὁποῖο δίδει ἄφεσι ἁμαρτιῶν καί ζωή αἰώνια στήν μετανοοῦσα καρδιά. Καί ἡ κοινωνία αὐτή εἶναι καρπός τῆς ἀγάπης, καθώς ὁ σαρκωθείς Λόγος μᾶς προτρέπει, «εἰς ἀνάμνησίν Του»¹², νά ποιοῦμε τό μυστήριο στήν Ἐκκλησία.

Ναί, ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι βίωσι τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ὄχι κατ' ὄψιν ἢ κατὰ συνήθειαν ἢ κατὰ τό φαίνεσθαι τῆς γεύσεως, ἀλλά ὄντολογική μετοχή μας σ' Ἐκεῖνον, ὁ Ὅποιος μᾶς σώζει! Γ' αὐτό καί ἡ Ὁρθοδοξία εἰκονίζει τό πρόσωπό Του: «Ἐκεῖνος πού κατέχει τά πάντα ἔγινε ὕλη, δηλαδή σάρκα... Αὐτό πού ἐμεῖς ἀναπαριστάνουμε μέ ὑλικά χρώματα εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς Του. Ἄς πάψουμε λοιπόν νά ἀναφερόμαστε μέ ἄγνοια στόν Εὐαγγελικό λόγο καί νά προσάπτουμε στήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ αὐτά πού ἀναφέρονταν ἐναντίον τῶν εἰδώλων! Ὅσο φτωχοί κι ἂν εἴμαστε πνευματικά, δέν μποροῦμε ἄραγε νά ἀντιληφθοῦμε τί διαφορὰ μεταξύ εἰδώλου καί εἰκόνας; Τό ἕνα εἶναι σκοτάδι καί τό ἄλλο εἶναι φῶς. Τό εἶναι πλάνη καί τό ἄλλο ἀλήθεια. Τό ἕνα εἶναι πολυθεϊσμός καί τό ἄλλο καθαρή ὁμολογία τῆς θείας

⁹ Στιχηρό Ἑσπερινοῦ Χριστουγέννων.

¹⁰ Α' Ἰωάν. 4, 16.

¹¹ Α' Κορ. 15, 26.

¹² Λουκ. 22,19.

οικονομίας»¹³, μᾶς λέγει ἓνας μεγάλος αγωνιστής τῆς περιόδου τῆς Εἰκονομαχίας, ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης.

Ἡ ὁμολογία αὐτή σημάδεψε τὴν πορεία τῆς Ρωμιοσύνης! Διὰ τῆς πίστεως ἀπαλλαγίκαμε ἀπὸ τό σκοτάδι τῆς εἰδωλολατρίας. Διὰ τῆς σχέσεως μὲ τὸν Τριαδικό Θεό στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἀνανεώσαμε, δίδοντας νέο περιεχόμενο, τὸν τρόπο τῆς ἀρχαίας πόλεως. Τώρα εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα, στὴν ὁποία ζοῦμε τό «χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων»¹⁴ ὡς στάση ζωῆς. Πρὶν ἦταν ἡ ἐπίγειος δόξα, ἡ φήμη, τό κλέος. Τώρα εἶναι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ αἰωνιότητα. Δέν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνο ἡ μνήμη του! Εἶναι καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν ζωή, ἡ ὁποία δίδει καὶ αἰώνια μνήμη, ἀλλὰ καὶ προσδοκία ἀναστάσεως. Δέν εἶναι τό σῶμα πλέον ἡ φυλακὴ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ «ὁ κόκκος τοῦ σίτου», ὁ «ὁποῖος κι ἂν πεθάνει, πολὺν καρπὸ θὰ φέρει»¹⁵. Εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ κάθε ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι πρόσκλησις πρὸς πάντας «τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»¹⁶!

Ἡ ἀναστήλωσις τῶν ἱερῶν εἰκόνων σήμανε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Πολιτείας τὴν ἀποδοχὴ τοῦ περιεχομένου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆ συμπόρευσις χωρὶς τὴν ἐπιβολὴ ὀθνείων σκοπῶν. Ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ἡ προσφάτως ἐκδημίσασα σπουδαία Ἀκαδημαϊκὸς Ἑλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ, «ἡ γλωσσικὴ ἑλληνικότητα τῆς αὐτοκρατορίας μαζί μὲ τὴν τελικὴ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς Ὁρθοδοξία μὲ τὴν λήξιν τῆς χριστολογικῆς ἔριδος ἀποτελοῦν τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς βυζαντινῆς ταυτότητας»¹⁷. Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ κοινωνία διαμορφώνουν ἰδιοπροσωπία χάρις στὴν ἀκεραιότητα τῆς πίστεως.

Ὁ κορυφαῖος Βυζαντινολόγος Sir Steven Runciman μᾶς ὑπενθυμίζει: «Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι βασικῶς μία στάσις τοῦ νοῦ, ἡ ἀναζήτησις μιᾶς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο ζοῦμε, ἡ ἐπιμονὴ γιὰ τὴ γνώσιν ὅλων τῶν φαινομένων του, καὶ ἡ ἐλπίδα πὼς μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε τὰ λάθη, τίς θλίψεις καὶ τίς τραγωδίες του, πράγμα πού τελικῶς θὰ μᾶς καταστήσει ἱκανοὺς νὰ φθάσουμε στὴν ἁρμονία πού τό ἀνθρώπινο γένος ποθεῖ. Πολλοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι – καὶ πολλοὶ φιλόσοφοι σήμερα– ἦσαν εἰλικρινὰ ἀπαισιόδοχοι. Ὅμως ὁ ἐρχομὸς

¹³ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, *Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ κατὰ εἰκονομάχων*.

¹⁴ Ρωμ. 12, 15.

¹⁵ Ἰωάν. 12, 24.

¹⁶ Ἰωάν. 1, 12.

¹⁷ Ἑλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ, *Πόσο ἑλληνικό εἶναι το Βυζάντιο*, ἐκδόσεις Gutenberg, Ἀθήνα 2016.

τοῦ Χριστιανισμοῦ φάνηκε σέ ἄλλους νά προσφέρει τή λύση. Ἡ ἀσυμβίβαστη ἐπιμονή του στίς ἠθικές ἀξίες, σέ συνδυασμό μέ τήν ἔμφραση πού ἔδινε στήν ἀγάπη καί τήν πίστη στήν τελική λύτρωση, γοίτευσε πολλούς στοχαστές... Οἱ Χριστιανοί Πατέρες μπόρεσαν καί ἐξέφρασαν τό χριστιανικό δόγμα μέ ὄρους πού ἦσαν ἀποδεκτοί ἀπό τοὺς φιλοσόφους. Οἱ δέ μεγάλες Οἰκουμενικές Σύνοδοι πρόσφεραν τό φιλοσοφικό ὑπόβαθρο, τό ὅποιο χρειαζόταν ἡ Ἐκκλησία».

Καί προσθέτει προφητικά:

«Τόν 21^ο αἰῶνα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θά εἶναι ἡ μόνη ἀπό τίς μεγάλες χριστιανικές Ἐκκλησίες πού θά ἔχει ἐπιζήσει, ἀφοῦ –μόνη αὐτή– δέν ξεχνᾷ ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι μυστήριο, καί πῶς ὁ Χριστιανός, βοηθούμενος ἀπό τοὺς φιλοσόφους καί τοὺς θεολόγους τοῦ παρελθόντος, καί ὄχι τρομοκρατούμενος ἀπό αὐτούς, μπορεῖ νά ἀκολουθήσει τίς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καί μαζί μέ τοὺς ὁμοπίστους ἀδελφούς του, παραμένοντας εὐπειθές τέκνο τῆς Ἐκκλησίας του, νά βρεῖ τόν δικό του δρόμο πρὸς τή σωτηρία»¹⁸.

Στὴν ἐποχή μας ὑπάρχει μία τάση νά λησμονήσουμε τὴν σύνδεση τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τὸ Γένος, τὸν Ἑλληνισμό. Ἴσως αὐτὴ ἡ τάση νά ὀφείλεται στό ὅτι βρισκόμαστε σέ μία πραγματικότητα στὴν ὁποία ὁ κόσμος ἔχει μετατραπῇ σέ ἓνα παγκόσμιο χωριό. Ὁ αὐτοθεωμένος ἄνθρωπος, μέσα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα του, τὴν χρησιμότητα τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἐχέφρων ἀρνεῖται, δέν ἀρκέστηκεν στό νά παρατείνει τὸν προσδόκιμο μέσο ὅρο τῆς ζωῆς καί τὴν ποιότητά της. Ἐπανῆλθε στὴν ὕβρι τῆς ἀπορρίψεως τοῦ Θεοῦ καί τῆς πίστεως. Καί τολμοῦμε νά χαρακτηρίσουμε «ὕβρι» αὐτὴ τὴν στάση, διότι στερεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸ στήριγμα τῆς μεταφυσικῆς, τὸ στήριγμα τῆς αἰωνιότητος, τὸ στήριγμα τῆς ἀγιότητος, καθιστώντάς τον ὑπαρξὴ ἡ ὁποία θεωρεῖ ὅτι μηδενίζεται μετὰ τὸν θάνατο.

Μία τέτοια θέαση γεννᾷ ποικίλους πειρασμούς, τοὺς ὁποίους βιώνουμε καθημερινά.

Ὁ πρῶτος πειρασμός εἶναι ἡ ἐξουσία καί τὸ συμφέρον. Πῶς νά περισσέψει χώρος γιὰ τοὺς ἀδύναμους σέ μία ἀνθρωπότητα ὅπου τὰ ὅπλα, στρατιωτικά, οἰκονομικά, τεχνολογικά, ἐπιβάλλουν τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου; Πῶς νά λειτουργήσει στίς καρδιές μας ὁ λόγος «μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται»¹⁹, ὅταν ἔρχεται ἐνώπιον τοῦ ἰσχυροῦ ἡ προσοπτικὴ τῆς

¹⁸ Ἀπὸ τὸν τόμο *Ὁρθόδοξία – Ἑλληνισμός, Πορεία στὴν Τρίτη Χιλιετία*, ἔκδοση Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου, 1996.

¹⁹ *Ματθ.* 5, 9.

κυριαρχίας, τῆς ἐπεκτάσεως, τῆς χρήσεως τοῦ ἀδυνάμου πρὸς ἴδιον ὄφελος, καθιστῶντας τὸν κόσμον πραγματικότητα δουλείας καὶ ἀνελευθερίας;

Ὁ δεῦτερος πειρασμός εἶναι ἡ θεοποίηση τῆς ἀνθρώπινης εἰκόνας στὴν προοπτική τοῦ ἰσχυροῦ σώματος, τὸ ὁποῖο ὁ κόσμος μας τὸ ἀποδεσμεύει ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ψυχή. Εἶναι ἡ ἄρνηση νὰ κατανοήσουμε τὸ νόημα τῆς φθαρτότητας, ἡ ὁποία μᾶς δόθηκε «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται»²⁰. «Οἱ ὁρατές εἰκόνες εἶναι ἡ ὁρατὴ πλευρά τοῦ ἀοράτου»²¹, μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Ἄν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ θέασις, τότε τὸ σῶμα μας γίνεται ἀντικείμενο πρὸς χρῆσιν, πρὸς ἡδονήν, πρὸς κατανάλωσιν, πρὸς ἐπίδειξιν. Ἄν ὅμως εἶναι ὁρατὴ εἰκόνα τοῦ Ἀοράτου, δηλαδὴ εἰκόνα Θεοῦ, τότε μᾶς δίδεται γιὰ νὰ κοινωνοῦμε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγάπη μὲ τὸν συνάνθρωπό μας. Νὰ παλεύουμε νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν αἴσθησις ὅτι ἡ εὐτυχία εἶναι ἡ αὐτάρκεια τοῦ σώματος. Νὰ ἀποδεχόμαστε τὴν ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς μας παραδόσεως, ὅτι τὰ ὅποια πάθη δὲν εἶναι δικαίωμα, ἀλλὰ ἀποτυχία. Διότι, καθὼς τὰ πάθη βλάπτουν τὸ σῶμα, δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ ἐνταχθεῖ στὴν προοπτική τῆς σωτηρίας καὶ τῆς θεώσεως, ἡ ὁποία τὸ συμπεριλαμβάνει, καθὼς θὰ ἀναστηθεῖ. Ἡ Εἰκονομαχία ἔληξε μὲ τὴν ἐπίγνωσις ὅτι ἀπεικονίζοντας τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς Ἁγίους βρίσκουμε τὸν ἀληθινὸ μας προσορισμό. Διαβάζουμε στίς μορφές, στὰ χρώματα, στὸ φῶς τῶν εἰκόνων τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸ πρόσκαιρο. Ἡ ζωὴ μᾶς δίδεται γιὰ νὰ μάθουμε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ ἀγαποῦμε, νὰ ἀσκοῦμαστε, νὰ ἐμπιστευόμαστε τὸν Θεὸ καί, τὴν ἴδια στιγμὴ, νὰ βαδίζουμε μαζὶ μὲ τὸν κάθε συνάνθρωπό μας στὴν ὁδὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ὁ τρίτος πειρασμός ἔχει νὰ κάνει μὲ «ἀτζέντες», τίς ὁποῖες ἡ ἐποχὴ μας προβάλλει, θέλοντας νὰ διαμορφώσει ἕνα διαφορετικὸ ἀνθρωπολογικὸ πρότυπο. Πρῶτον, τὸ woke κίνημα, τὸ ὁποῖο στὴν πράξη ὑπονομεύει τίς ἀξίες ποὺ διαμόρφωσαν τὸν πολιτισμὸ μας: τὴν τριλογία «Ἀθῆνα-Ρώμη-Ιερουσόλυμα», ἡ ὁποία στὴν παράδοση τῆς Ρωμαιοσύνης βρῆκε τὴν κατεξοχὴν ἀνάπτυξή της στὸ δικό μας Βυζάντιο. Μὲ πρόσχημα ὅτι δὲν καταργήθηκαν κοινωνικὲς διακρίσεις, ὀδηγηθήκαμε σὲ ἕνα κίνημα «δικαιωματισμοῦ», ὅπου ἡ διαφορετικότητα θεᾶται μόνον στὴν προοπτική τῆς ἀρνήσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιῶν. Ζοῦμε στὴν ἐποχὴ ὅπου, κατὰ τὸν λόγο τοῦ ποιητῆ, «ἡ ἁμαρτία βαφτί-

²⁰ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Λόγος 38 Εἰς τὰ Θεοφάνια*.

²¹ *Περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας*.

ζεται ἀρετή»²². Τό δικό μας ὅμως ἀνθρωπολογικό πρότυπο δέν στηρίζεται στά δικαίωματα, χωρίς νά τά ἀρνεῖται. Ζητᾶ νά ἐργαζόμαστε πρὸς τὴν βίωση τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος καὶ Ἑλλήν, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γάρ ὑμεῖς εἰς ἐστε εἰς Χριστόν»²³. Ἡ, ὅπως πάλι λέει ἡ Ἑλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ: «Ὁ Θεός τῶν χριστιανῶν δημιουργεῖ μιά πανανθρώπινη –θά ἔλεγα– ταυτότητα ἰσότητος, ὅλων ἰσότητων παιδιῶν τοῦ μοναδικοῦ Θεοῦ»²⁴. Ἡ διαφορετικότητα γιὰ τὴν παράδοσή μας εἶναι στοιχεῖο τῆς μοναδικότητος τοῦ κάθε ἀνθρωπίνου προσώπου. Μέσω αὐτῆς ὅμως καλοῦμαστε νά βροῦμε τὸν δρόμο τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, ἡ ὁποία προϋποθέτει ὑπέρβαση τοῦ ἑαυτοῦ μας, καλή χρήση τῶν δικαιωμάτων μας καὶ ἔξοδο ἀπὸ τὰ πάθη, δηλαδή τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερία.

Δεύτερον, ἡ τεχνολογική πρόοδος ἡ ὁποία ὁδηγεῖ σέ ἕναν κόσμο «μετα-ανθρωπισμοῦ», ὅπου, ἀρχικῶς, μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος θά ἀντικαθίστανται ἀπὸ μηχανικά τμήματα, καὶ σταδιακά, διὰ τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης, τὰ πάντα θά ρυθμίζονται ἀπὸ ἀλγορίθμους. Ἔτσι, οἱ πολλοὶ δέν θά ἔχουμε λόγο γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμο ὅπου θά ζοῦμε, στό ὄνομα τῆς εὐκολίας ἐξευρέσεως πληροφοριῶν, λίψεως ἀποφάσεων γιὰ τὴν ὑγεία, τὴν ἀσφάλεια, τὴ γνώση, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς. Ἡ παράδοσή μας ὅμως καὶ πάλι ζητᾶ ἀπὸ ἐμᾶς, ἐν ταπεινώσει, νά μὴν παραδίδουμε τὴν ἐλεύθερη σκέψη καὶ βούλησίν μας στό πρόσκαιρο, λησιμονῶντας τὴ φθαρτότητά μας, καὶ νά μὴν παραιτούμεθα ἐκ τῆς ἐλευθερίας μας χάριν τῆς ανέσεως, διότι βαθμιαία θά μηχανοποιηθοῦμε καὶ θά ὑποταχτοῦμε σέ παλαιές καὶ νέες τυραννίες.

Τρίτον, ἡ αἴσθησις ὅτι τό Διαδίκτυο εἶναι ἕνας κόσμος ἐλευθερίας, ἐνῶ, στὴν πραγματικότητα, ποτέ δέν θά μποροῦμε νά εἴμαστε βέβαιοι γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν πληροφοριῶν τίς ὁποῖες λαμβάνουμε. Σταδιακά «ψηλώνει ὁ νοῦς μας»²⁵, κατὰ τὸν λόγο τοῦ Παπαδιαμάντη, καὶ θεωροῦμε ὅτι, ἐφόσον νομίζουμε ὅτι γνωρίζουμε, εἴμαστε καὶ ἐλεύθεροι. Στὴν πραγματικότητα εἴμαστε κατευθυνόμενοι σέ τρόπους ποὺ μᾶς δίνουν τὴν ψευδαἰσθησι τῆς ἡδονῆς ὅτι μετέχουμε κι ἐμεῖς σ' αὐτόν τόν κόσμο, ὅτι γινόμαστε ἀλάθητοι, ὅτι δέν ἔχουμε ἀνάγκη σταθερῶν ἀξιών. Μένουμε ἔτσι σέ ἕνα παρόν, χωρίς ρίζες, χωρίς προ-

²² Ὁδ. Ἑλύτης, *Τό Ἄξιόν Ἑστί*.

²³ Γαλ. 3, 28.

²⁴ Ἑλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ, *Πόσο ἑλληνικό εἶναι τό Βυζάντιο*, ἐκδόσεις Gutenberg, Ἀθῆνα 2016.

²⁵ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη, *Ἡ Φόνισσα*.

ορισμό αγιότητα και αιωνιότητα, ενώ ο εικονικός κόσμος ποτέ δεν θα μᾶς αγαπήσει και δεν θα σταθεί κοντά μας.

Ἡ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας μᾶς υπενθυμίζει τὴν μακραίωνη συμπόρευση Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ. Μᾶς υπενθυμίζει τὴν ἀνάγκη γιὰ διατήρηση τῆς διακριτότητας τῶν ρόλων, ὅπως καὶ τὸ Σύνταγμά μας καταγράφει. Αὐτὴ ἡ διακριτότητα ὅμως δὲν καταργεῖ τὸ χρέος τῆς Πολιτείας, στὴν ὁποία ἀνήκουμε ὅλοι ὡς πολῖτες, νὰ συνδράμει τὴν Ἐκκλησία. Νὰ τὴν ἐνισχύσει στὸ κοινωνικὸ καὶ φιλανθρωπικὸ της ἔργο. Νὰ τῆς δεῖξει τὴν ἐμπιστοσύνη πού τῆς ἀξίζει, διότι ἡ Ὁρθοδοξία κράτησε ζωντανή τὴ συνείδηση τοῦ Γένους μας στὶς περιόδους τῆς σκλαβιάς. Ἡ Ὁρθοδοξία διατήρησε τὴ γλῶσσα μας, τὸν πολιτισμὸ μας, τὸ ἀξιακὸ μας πλαίσιο μὲ κέντρο τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα Θεοῦ, πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ὄχι μόνο ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐγωκεντρικὴ αὐτάρκεια, τὴν ἡδονοθηρία πού τὸν καθιστᾷ ἐξουσιαστή, τὸν μηδενισμό καὶ τὸν ἐθνομηδενισμό.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὡς χρέος της νὰ καταδεικνύει στὸν κόσμο τὸν Χριστὸ ὡς ἐνανθρωπήσαντα, ὡς Ἄρτο τῆς Ζωῆς, ὡς τὸν Ἐρχόμενο νὰ μᾶς ἀναστήσει καὶ νὰ μᾶς ἀγιάσει. Αὐτὸ τὸ χρέος δὲν καθιστᾷ τὸν λόγο καὶ τὴ μαρτυρία της πάντοτε «εὐάρεστη». Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἔχει ὡς γνώμονά της τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ: «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»²⁶. Σὲ μία ἐποχὴ ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ, τόσο σέ προσωπικὸ ὅσο καὶ σέ συλλογικὸ ἐπίπεδο, ἡ Ὁρθοδοξία θὰ συνεχίσει νὰ εὐνοεῖ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀντιστέκεται στὴν κυριαρχία τοῦ προσωρινοῦ καὶ νὰ πορεύεται μὲ κριτήρια τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀλήθεια πρὸς τὴ ζωὴ πού νικᾷ τὸν θάνατο, ὄχι ἀτομικά, ἀλλὰ ἐκκλησιοκεντρικά.

«Πιστεύουμε στὸν Θεό καὶ πιστεύουμε τὸν Θεό». Αὐτὴ ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἡ ἰδιοπροσωπία μας!

²⁶ Ἰωάν. 8, 32.